

راهبردهای نقش سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت اجتماعی

بهرام بیات^۱

مهدی کامکار^۲

لطفعلی عنایتی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۸/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۵/۲۵

چکیده:

سرمایه اجتماعی یکی از مزیت‌های قابل توجه ساختار نظام جمهوری اسلامی ایران است که در نقاط عطف تاریخی اسلام و به‌ویژه در دوره انقلاب اسلامی و پس از آن علی‌الخصوص در دفاع مقدس کارکردهای بی‌بدیل خود را نشان داده است. سرمایه اجتماعی در فرایند تولید، حفاظت و پاسداری و بازتولید امنیت نقش جدی دارد. هدف مقاله حاضر ارائه راهبردهای بهره‌گیری از سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت عمومی است. با عطف توجه به ادبیات نظری سرمایه اجتماعی بر سه عنصر اساسی سرمایه اجتماعی شامل آگاهی، اعتماد و مشارکت و نقش هر یک از این ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی در امنیت تمرکز و تأکید شده است. با بهره‌گیری از روش تحلیل محیطی عوامل داخلی (قوت، ضعف) و عوامل خارجی (فرصت، تهدید) احصاء و موقعیت نظام جمهوری اسلامی ایران بر اساس این عوامل ارزیابی و تعیین شده است. جامعه آماری کلیه خبرگان، نخبگان، مدیران و فرماندهان عالی در نظام می‌باشند که نمونه‌ای نمایا انتخاب و مورد مصاحبه قرار گرفته‌اند. بر اساس بررسی صورت گرفته تعداد یازده راهبرد در جهت ارتقای قابلیت‌های سرمایه اجتماعی برای تحکیم امنیت تدوین، ارزیابی و اولویت‌بندی شده است.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، امنیت عمومی، آگاهی، اعتماد، مشارکت

Bahrambayat@gmail.com

۱- دانشیار دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول)

۲- دانش آموخته دوره دکتری امنیت ملی و استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

۳- دانش آموخته دوره دکتری امنیت ملی و استادیار دانشکده علوم و فنون فابابی

مقدمه: امروزه، رویکردهای نرم افزارانه در تأمین و تحقق امنیت، در کانون توجه غالب برنامه-ریزان و مدیران حکومتی قرار گرفته است. در این راستا، مفهوم «سرمایه اجتماعی» به دلیل بهره-مندی از مؤلفه‌های نرم افزارانه، به یکی از محورهای اصلی مطالعات و راهبردهای قدرت نرم در عرصه‌های کلان تبدیل شده است. سرمایه اجتماعی، مقوله‌ای از نوع «تعاملات اجتماعی» و واجد مؤلفه‌های متکثری چون اعتماد، مشارکت، آگاهی عمومی، روابط متقابل، اخلاقیات، مقررات رفتاری، نُرم‌ها و هنجارها، نمادها، مثل‌ها و استعاره‌ها، مسئولیت اجتماعی، نهادهای عمومی، ارزش‌ها و... هست و ناظر بر شاخص‌هایی است که به تقویت شبکه‌ی روابط اجتماعی و تسهیل فرآیند گردش امور در این شبکه و درنهایت افزایش کارآمدی آن در عین ثبات یا کاهش هزینه‌های فعالیت آن، دلالت دارد. بنابراین، سرمایه‌ی اجتماعی به‌عنوان یکی از بسته‌ها و پکیج‌های مهندسی اجتماعی از ناحیه‌ی بازیگران مختلف و متنوع در جامعه اعم از دولتی یا غیردولتی قابلیت بهره-برداری و ظرفیت‌سازی دارد. ارتقای هنر خلاق مدیریت امنیتی کشور در جلب، جذب و به‌کارگیری حداکثری مؤلفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی به سود اهداف و منافع ملی کشور و خنثی‌سازی تلاش‌های بازیگران غیرهمسو با مقاصد عالیه نظام در این عرصه، یکی از نیات غایی این پژوهش محسوب می‌شود.

تأمین «امنیت عمومی»، از دیرباز یکی از اساسی‌ترین کار ویژه‌های ارکان حکومتی و نظامات سیاسی و اجتماعی به حساب می‌آمده است؛ لکن امروزه بازنگری و یافتن راه‌کارها و روش‌های نوین برای تأمین امنیت عمومی، به علل مختلف از ضروریات جوامع فعلی محسوب می‌شود و در این میان، قطعاً نظام‌های دینی (مانند جمهوری اسلامی ایران) نسبت به جوامع غیرمذهبی، به دلیل ظرفیت محتوایی و آموزه‌های فطری خود، از امتیازات بیش‌تری برای فراهم آوری راه‌کارهای مردمی در تأمین امنیت برخوردار می‌باشند.

با توجه به شرایط محیطی جمهوری اسلامی ایران در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌الملل و همچنین بنا به ماهیت نظام اسلامی تهدیدات در سطوح مختلف به‌ویژه تهدیدات سطح امنیت عمومی همواره برای نظام قابل تصور هست و لذا برای مواجهه منطقی و عالمانه با این تهدیدات بهره‌گیری از سازوکارهای مختلف در راستای تحکیم و پایداری‌سازی امنیت عمومی همواره از دغدغه‌های قابل توجه هست.

در دهه‌های اخیر، بسته‌ای مفهومی با عنوان «سرمایه اجتماعی» توجه اندیشمندان مختلف

علوم انسانی و جامعه‌شناسان را در زمینه‌ی استفاده مطلوب‌تر از شبکه‌ی روابط اجتماعی در راستای ایجاد زندگی بهتر، به خود جلب کرده است. سرمایه‌ی اجتماعی از جمله بسته‌های مفهومی است که می‌تواند برای کارگزاران حکومتی در زمینه‌ی ایجاد امنیت، دارای اهمیت و الایی تلقی گردد (همان‌طور که بهره‌گیری از شبکه‌ی اجتماعی از سوی سایر بازیگران و فعالان اجتماعی، سیاسی و غیردولتی امکان ایجاد بسترهای ضد امنیتی را نیز فراهم می‌آورد). سرمایه اجتماعی در ابعاد مختلف، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و... قابل بهره‌برداری است و امروزه جامعه‌شناسان از سرمایه اجتماعی به‌عنوان دارایی و ثروتی یاد می‌کنند که امکان سرمایه‌گذاری در همه بخش‌های اجتماع را دارا هست. سرمایه اجتماعی از منظر نقش‌آفرینی در امنیت عمومی بر سه مؤلفه آگاهی، اعتماد و مشارکت مبتنی هست که سه مؤلفه‌ی مذکور، به سبب ماهیت ایجابی خود، موجبات تقویت و ارتقای توانمندی دستگاه‌های ذی‌ربط و ذی‌صلاح امنیتی (پلیس، دستگاه قضایی و... که به‌طور ذاتی به امر مقابله با جرائم، بی‌نظمی‌ها؛ و تحکیم قوانین و مقررات می‌پردازند) را فراهم می‌آورد؛ لکن آنچه در این پژوهش به‌عنوان امری اساسی و محوری مورد تحقیق واقع شده است دسته‌بندی عوامل محیطی داخلی و خارجی به‌منظور ایجاد و پدیدار شدن «سرمایه اجتماعی مثبت و مطلوب» برای تولید امنیت عمومی، مبتنی بر سه مؤلفه‌ی اعتماد، آگاهی و مشارکت هست که در فصول بعدی این تحقیق به‌طور مفصل‌تر بدان اشاره شده است.

با عنایت به شرح فوق، پس از تبیین و شناسایی عوامل مؤثر در شکل‌گیری مؤلفه‌های سه‌گانه‌ی سرمایه اجتماعی مطلوب برای ایجاد امنیت عمومی، فرآیند علمی استخراج و تدوین راهبردهای مناسب برای تحقق این امر (تأمین امنیت عمومی)، موردنظر پژوهندگان این اثر قرار دارد.

اهمیت و ضرورت تحقیق: اهمیت تحقیق حاضر به جایگاه و نقش امنیت عمومی و فرآیند تولید، حفظ و بازتولید آن در سطح نظام اجتماعی مربوط می‌شود چراکه هرگونه ثبات و انسجام در بنیان‌های یک نظام اجتماعی بر بستر امنیت زمینه و امکان تحقق پیدا می‌کند و از این رو مراکز و مراجع حوزه امنیت بایستی به‌صورت مستمر در اندیشه احصا و حصول به راهبردها و سازوکارهایی باشند که بر مبنای آن بتوان امنیت عمومی را در یک فرآیند پویا به‌صورت مداوم تولید، و با سازوکارهای روزآمد حفظ و همچنین با سازمان‌دهی و مدیریت مناسب بازتولید کرد از این جهت سرمایه اجتماعی به‌عنوان دارایی اساسی جامعه و نظام برای ارتقای سطح امنیت عمومی اهمیت روزافزونی پیدا می‌کند.

ضرورت انجام تحقیق در حوزه نقش سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت عمومی به شرایط نظام جمهوری اسلامی ایران برمی‌گردد که از یک سو بنا به دلایل متعددی و به واسطه تغییرات گسترده اجتماعی و همچنین موقعیت راهبردی نظام جمهوری اسلامی ایران را به‌عنوان قدرتی فعال و اثرگذار در منطقه و جهان همواره در معرض تهدیدات متعدد از جمله تهدیدات بر علیه امنیت عمومی نظام قرار داده است. از این جهت برای مواجهه با تهدیدات امنیت عمومی یکی از مبنایی‌ترین سازوکارها و همچنین یکی از پایه‌ای‌ترین دارایی‌ها سرمایه اجتماعی است که به واسطه قابلیت‌هایی که دارد عطف توجه به آن را همواره به ضرورتی انکارناپذیر تبدیل کرده است.

اهداف و سؤال‌های تحقیق:

هدف اصلی: هدف اصلی این تحقیق تدوین و ارائه راهبردهای بهره‌گیری از قابلیت‌های سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت عمومی است.

هدف‌های فرعی

الف- بررسی وضعیت موجود استفاده از سرمایه‌ی اجتماعی در تأمین امنیت عمومی ج.ا.ا. (تبیین نقاط قوت و ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها).

ب- شناخت و احصاء مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی مرتبط با امنیت عمومی.

سؤال اصلی: راهبردهای بهره‌گیری از قابلیت‌های سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت کدام‌ها هستند؟

سؤال‌های فرعی:

الف- بررسی وضعیت موجود استفاده از سرمایه‌ی اجتماعی در تأمین امنیت عمومی ج.ا.ا. (تبیین نقاط قوت و ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها) چگونه است؟

ب- مؤلفه‌های سرمایه‌های اجتماعی مرتبط با امنیت عمومی کدام‌ها هستند؟

روش‌شناسی: این تحقیق از نظر نوع، کاربردی و توسعه‌ای و از نظر روش پیمایشی/زمینه‌یابی است.

در این تحقیق روش‌های گردآوری اطلاعات شامل:

الف) روش استفاده از اسناد و مدارک علمی^۱، تخصصی و الکترونیکی.

ب) روش پیمایشی^۲، با استفاده از ابزار مصاحبه، پرسشنامه، کارگروهی و تکنیک طوفان

1 - Document & Archival Method

2 - Survey Method

مغزی.

جامعه‌ی آماری این تحقیق نخبگان علمی و دانشگاهی و مدیران عالی در حوزه‌ی امنیت عمومی، مستقر در تهران است. به‌منظور تحلیل داده‌ها از روش کمی کردن یافته‌های تکنیک SWOT و تکنیک‌های آمار توصیفی و استنباطی و نرم‌افزار Excel و «راهبر» استفاده گردیده و برای ارائه‌ی راهبردها از ماتریس QSPM بهره‌گیری شده است.

مبانی نظری:

پیشینه تحقیق: در بررسی به عمل آمده پیرامون موضوع تحقیق، پژوهشی که مستقیماً به موضوع نقش سرمایه اجتماعی بر امنیت عمومی پرداخته باشد، وجود ندارد، اما تحقیقات متعددی در زمینه سرمایه اجتماعی و مفاهیم مرتبط با آن صورت پذیرفته که با نگرش به میزان ارتباط پژوهش‌های یادشده با موضوع تحقیق در دست اجرا، مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر است.

- تحقیق آقای محمد مبارکی (۱۳۸۴) به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرم پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهند که هم در سطح کلان و هم در سطح خرد بین سرمایه اجتماعی و جرم رابطه منفی و معناداری وجود دارد. به‌عبارت‌دیگر، هرچقدر میزان سرمایه اجتماعی جامعه و فرد افزایش یابد، از میزان جرائم جامعه کاسته شده و جرائم کمتری از افراد سرمی‌زند. علاوه بر این، نتایج به دست آمده از تحلیل‌های سطح خرد تحقیق، حاکی از آن است که ابعاد شش‌گانه سرمایه اجتماعی با شاخص جرائم غیرمختوم به زندان دارای روابط منفی و معنادار می‌باشند، یعنی هرچقدر علاقه فراوان به جامعه، اعتماد اجتماعی، خودباوری در فرد بیشتر بوده و فرد احساس مثبت زیادی به دیگران داشته باشد و دارای روابط متقابل زیادی با اطرافیان خود بوده و همچنین احساس کمک یا ایثار نسبت به غریبه‌ها در فرد به‌وفور وجود داشته باشد، میزان ارتکاب به جرم او کمتر خواهد بود. از این تحقیق می‌توان در راستای سنجش میزان اثر سرمایه اجتماعی در کاهش جرائم در تحقیق در حال اجرا خودمان بهره‌برداری نمود.

- تحقیق آقای سید احمد فیروزآبادی (۱۳۸۴) به بررسی سرمایه اجتماعی در ایران و راه‌های ارتقاء آن پرداخته است. این پژوهش به بررسی وضعیت برخی از عناصر مفهومی سرمایه اجتماعی در ایران و به تفکیک استان‌ها پرداخته و نیز سرمایه اجتماعی در ایران و سایر نقاط جهان مقایسه گردیده است. مدل نظری و عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی از طریق فراتحلیل کیفی، ۳۶ مورد پژوهش استخراج گردیده است.

بر اساس یافته‌های فراتحلیلی، سرمایه اجتماعی در ایران بر اساس مدل نظری، به ترتیب اهمیت از

عواملی به این شرح تأثیر می‌پذیرد: تعهد دینی، همبستگی مستقیم و مثبت بر سرمایه‌ی اجتماعی در ابعاد ذهنی - شناختی یعنی اعتماد عمومی و نهادی و در ابعاد رفتاری - مشارکتی، انواع مشارکت رسمی و غیررسمی دارد. تحصیلات نیز از سایر عوامل مؤثر تأثیرگذار بر سرمایه اجتماعی است.

- تحقیق آقای اکبری (۱۳۸۳) در رساله کارشناسی ارشد تحت عنوان «نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت، بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی - اجتماعی» در بخش مبانی نظری این پژوهش به نظریه‌ی سرمایه اجتماعی از دید پاتنام و کلمن اشاره شده است و در بحث مربوط به نظریه‌های مشارکت اجتماعی، افکار و دیدگاه‌های هانتینگتون، پاتنام و لیپست مورد بررسی قرار گرفته‌اند و مفاهیمی چون اعتماد اجتماعی، انسجام گروهی و فشار گروهی مورد توجه قرار گرفته‌اند.

یافته‌های تحقیق رابطه‌ی بین اعتماد اجتماعی و مشارکت سیاسی - اجتماعی را به اثبات می‌رساند به طوری که اعتماد بالا در بین افراد باعث مشارکت بیشتر آن‌ها می‌گردد. از طرف دیگر رابطه گرایش اجتماعی روستاییان به هم و میزان تعامل و نزاع آن‌ها با یکدیگر به عنوان اجزاء انسجام اجتماعی با مشارکت سیاسی - اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته و رابطه معنی‌دار این مؤلفه‌ها و مشارکت سیاسی اجتماعی به اثبات رسیده است. به طوری که هر چه میزان گرایش اجتماعی افراد و تعامل و همکاری آن‌ها بالا بوده و از طرفی میزان نزاع و جدال‌های طایفه‌ای پایین‌تر باشد، میل به مشارکت سیاسی و اجتماعی در آن‌ها قوی‌تر می‌شود. بنابراین روستاییان نمونه آماری در این تحقیق به لحاظ شاخص‌های سرمایه اجتماعی نمره متوسط و بالایی را کسب نموده‌اند. محقق در بخش ارائه پیشنهاد می‌گوید: نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که اعتماد به دولت و مسئولین بسیار کمتر از اعتمادی است که در بین افراد وجود دارد و از آنجا که عدم اعتماد و یا کاهش اعتماد به دولت باعث کاهش مشارکت حداقل از نوع سیاسی آن می‌شود.

- تحقیق آقای شعبانی «۱۳۸۱» رساله مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، تحت عنوان «بررسی میزان مشارکت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در روستاهای شهرستان شمیرانات»: پرسش اصلی محقق در این رساله این است که آیا می‌توان به نقش آفرینی عناصر و منابع بومی در فرایند توسعه محلی به‌ویژه در قالب سرمایه انسانی و اجتماعی که بنیاد اندیشه مشارکتی را تشکیل می‌دهد، توجه نمود؟ موضوعی که امروزه در کانون توجه صاحب‌نظران توسعه روستایی قرار گرفته است. نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که میزان مشارکت اجتماعی روستاییان کمی

بالا تر از حد متوسط است که مشارکت با سازمان‌ها و نهادهای دولتی پایین‌ترین میزان و مشارکت در بعد همیاری بیشترین میزان را داراست. نتایج تجربی تحقیق نیز نشان می‌دهند که هر چه انسجام اجتماعی روستاییان بیشتر باشد این امر بر میزان مشارکت اجتماعی آنان تأثیر مثبت می‌گذارد.

دانیل لدرمن و همکارانش (۱۹۹۹)، در تحقیقی به طور تجربی تأثیرات برخی معرف‌های سرمایه اجتماعی از قبیل؛ شیوع اعتماد در بین اعضای جامعه و مشارکت در سازمان‌های مذهبی و غیرمذهبی داوطلبانه را بر وقوع جرم‌های خشونت‌آمیز بررسی کردند. در این مطالعه که شامل ۳۹ کشور توسعه‌یافته و در حال توسعه و متغیر وابسته آن میزان ملی قتل عمد بود. انواع تأثیرات سرمایه اجتماعی بر روی وقوع جرم‌های خشونت‌آمیز مورد بحث قرار گرفت. آن‌ها در این تحقیق به این نتیجه رسیدند که از بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی تنها اعتماد به اعضای جامعه بر کاهش وقوع جرم خشونت‌آمیز تأثیر دارد. نتایج مربوط به سنجش دیگر معرف‌های سرمایه اجتماعی بیشتر غیرواضح است. در نهایت، آن‌ها میزان معناداری و تأثیرات نیرومند و نابرابری درآمد و رشد اقتصادی را بر روی وقوع جرم خشونت‌آمیز مورد توجه قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که هم کاهش در نابرابری و هم افزایش در رشد اقتصادی منجر به پایین آمدن میزان جرم خشونت‌آمیز می‌شود (Lederman et al, 1999: 1-43).

- کریشنا و آپهاف (۱۹۹۹) هند:

این دو محقق چنین تعریفی از سرمایه اجتماعی ارائه داده‌اند، « جنبه‌های شناختی روابط اجتماعی که افراد را به سوی اقدامات جمعی که دارای سود همگانی است سوق می‌دهد و جنبه‌های ساختاری که چنین اقدامی را تسهیل می‌کند.»

کریشنا و آپهاف مفهوم شبکه و هنجارها را با استفاده از نظرسنجی و روش تحلیل مورد سنجش قرار داده‌اند. و در این نظرسنجی ۲۴۰۰ خانوار مورد پرسش قرار گرفته‌اند.

نتایج حاصل نشان داده است که سرمایه اجتماعی با عملکرد توسعه ارتباط مثبت دارد. گروه‌های غیررسمی بیش از گروه‌های رسمی برای سرمایه اجتماعی اهمیت دارند.

همچنان که در بررسی پیشینه ملاحظه شد تحقیقات و مطالعات صورت گرفته در حوزه سرمایه اجتماعی گرچه نوپاست ولی از توجه جدی اندیشمندان این حوزه به اهمیت موضوع حکایت دارد. البته ادبیات مورد بررسی، علیرغم مباحث خوب و جدی، به طور مستقیم به موضوع مورد بررسی این تحقیق نپرداخته‌اند. از سوی دیگر مطالبی هم که به صورت غیرمستقیم به برخی

مؤلفه‌های امنیت عمومی اشاره داشته‌اند، هم از جامعیت کافی برای تبیین نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت عمومی برخوردار نمی‌باشند و هم به لحاظ توجه جدی در مبانی تئوریک به تجربه جوامع غربی، توان تبیین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی جامعه ایرانی را ندارند. لذا با توجه به بالا بودن سرمایه اجتماعی در ایران و نقش و اهمیت آن در نظام جمهوری اسلامی، این تحقیق در پی آن است که ضمن استفاده از یافته‌های سایر محققین، پژوهش مستقلی را در زمینه «نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت عمومی جمهوری اسلامی ایران» انجام دهد. امید است این تحقیق مدخل و نقطه عزیمتی برای تحقیقات تکمیلی آتی سایر پژوهشگران باشد.

مفهوم شناسی:

سرمایه اجتماعی: سرمایه اجتماعی در کنار دارایی‌های دیگر، کارکرد تسهیل روابط اجتماعی با کاهش هزینه تعاملات را عهده‌دار است.

از نظر بوردیو، سرمایه اجتماعی حاصل جمع منابع بالقوه و بالفعلی است که نتیجه‌ی مالکیت شبکه با دوامی از روابط نهادی شده بین افراد است. به عبارت ساده‌تر، عضویت در یک گروه است (شارع پور، ۱۳۸۱).

در بحث بوردیو در مورد سرمایه‌ی اجتماعی دو مسئله حائز اهمیت است، اول این نکته که سرمایه‌ها (سرمایه‌ی اجتماعی، سرمایه‌ی فرهنگی و سرمایه‌ی اقتصادی) قابلیت تبدیل شدن به یکدیگر را دارند (فیروزآبادی، ۱۳۸۴، ص ۱۱۷).

فوکویاما سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی می‌داند که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه شده و موجب پایین آمدن هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد. او معتقد است که سرمایه اجتماعی برخلاف سرمایه انسانی، متعلق به گروه‌هاست و نه افراد لذا هنجارهایی که شالوده سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند در صورتی معنی دارد که بیش از یک فرد در آن سهیم باشد (فوکویاما، ۱۳۷۹، ص ۱۱-۱۲).

پوتنام به رویکرد سیاسی به بحث سرمایه‌ی اجتماعی پرداخته است و از همین روی است که در تعریف سرمایه‌ی اجتماعی بیان می‌دارد «منظور از سرمایه اجتماعی وجوه گوناگون سازمان اجتماعی نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌هاست که می‌توانند با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارایی جامعه را بهبود بخشند» (پوتنام، ۱۳۸۰: ۲۸۵ و شارع پور، ۱۳۸۱). پوتنام نیز مانند بوردیو برای سرمایه اجتماعی سطوحی قائل است، این سطوح را می‌توان به این صورت نام برد: ۱- پیوندی یا

اتصالی، ۲-انتقالی، ۳-ارتباطی (Social Capital Workshop, 2003, p 23-24).

پوتنام سپس با ترکیب این سطوح در یکدیگر دو نوع خاص از سرمایه‌ی اجتماعی ارائه می‌دهد که می‌توان از آن‌ها با عنوان سرمایه‌ی اجتماعی درون گروهی و سرمایه‌ی اجتماعی بین گروهی نام برد (Field, 2003, p 32).

کلمن جامعه‌شناسی است که از رویکرد انتخاب عقلانی حمایت می‌کند از نظر او سرمایه اجتماعی هنگامی ایجاد می‌شود که روابط میان اشخاص به شیوه‌ای تغییر یابد که کنش را آسان سازد؛ بنابراین سرمایه اجتماعی یک شی واحد نیست، بلکه جنبه‌های متفاوت ساختار اجتماعی را در برمی‌گیرد که کنش جمعی و فردی را ترویج می‌نماید (Rosentfeld, 2001, p 284).

به اعتقاد کلمن، سرمایه اجتماعی می‌تواند به چند شکل ظاهر شود: الف - تعهدات و انتظارات که خود به دو سطح ۱- سطح محیط اجتماعی که بازپرداخت تعهدات را تضمین می‌کند؛ ۲- گسترش میزان واقعی تعهداتی که بر عهده گرفته شده است؛ تقسیم می‌شود (Spellerberg, 2001, p11). ب- ظرفیت بالقوه اطلاعات، پ - هنجارها و ضمانت‌های اجرایی مؤثر، ت - روابط اقتدار، ث - سازمان اجتماعی انطباق پذیر، ج - سازمان هدفمند (م.ش. کلمن، ۱۳۷۷).

کلمن نیز مانند دیگر نظریه‌پردازان این حوزه به دو گونه سرمایه‌ی اجتماعی معتقد است:

۱- سرمایه اجتماعی شناختی (رابطه‌ای): این نوع از سرمایه به تجلیات انتزاعی سرمایه اجتماعی از قبیل؛ اعتماد، هنجارها و ارزش‌هایی اشاره دارد که کنش‌های متقابل میان مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهند.

۲- سرمایه اجتماعی ساختاری (نهادی): تجلی ساختاری به جنبه‌های قابل رؤیت و شاید عینی‌تر (ملموس‌تر) مفهوم سرمایه اجتماعی برمی‌گردد. از قبیل نهادهای محلی، سازمان‌ها و شبکه‌های موجود در میان مردم که قادر به پیگیری اهداف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی می‌باشند. از مجموع بحث‌های نظری که در این بخش ارائه شد می‌توان چنین نتیجه گرفت که سرمایه‌ی اجتماعی مؤلفه‌ای است که افزایش آن موجب می‌شود که هزینه‌هایی که جامعه در بخش‌های مختلف می‌پردازد کاهش یابد، ارتباطات تسهیل شود، و در مجموع توسعه اجتماعی را با سرعت بیشتری به پیش ببرد.

امنیت عمومی: به طور کلی، تعاریف ارائه شده در مورد امنیت عمومی را می‌توان به دو دسته تقسیم نمود:

نخست: تعاریف عام‌گرا که در پی توسعه‌ی حوزه‌ی امنیت عمومی هستند؛ به‌گونه‌ای که تمام

اجزای امنیت در ذیل آن قابل طرح و بررسی باشد. در این راستا، برخی در مقام تحلیل، با اتخاذ نگرش سلبی به امنیت عمومی، آن را مترادف نبود ترس، نبود اجبار، نبود خطر خارجی و یا رفع نیازمندی‌های اجتماعی و یا ترکیبی از عوامل مذکور می‌دانند و آن را رسالت دولت به شمار می‌آورند. برخی دیگر نیز نگرش ایجابی دارند و بیشتر به شرایط مطلوب و ایده آل، نظر می‌نمایند؛ (Dietrich Fisher:1993:10) از این زاویه، برخی امنیت عمومی را در مفهومی عام «احساس رضایت و اطمینان خاطر» تعریف می‌کنند. (عامری: ۱۳۷۰: ۱۷۷)

دوم: تعاریف خاص گرا که در پی تخصیص و محدود کردن حوزه‌ی امنیت عمومی و تفکیک آن از سایر گونه‌های امنیت است. (برای مطالعه در این زمینه ر.ک. قالیباف (۱۳۸۳)، هس و میلر (۱۳۸۲)، مجموعه مقالات همایش توسعه و امنیت عمومی (۱۳۷۶)).

هرچند تلقی‌های عام‌گرا در پی ارائه‌ی یک تعریف جامع از امنیت عمومی هستند که قابلیت تحت پوشش قرار دادن گونه‌های مختلف امنیت در عرصه‌ی داخلی را داشته باشد، چنین به نظر می‌رسد که این تصویر به دلیل ضعف مبادی نظری و کاهش ارزش کاربردی آن، نتواند تأیید اندیشمندان و تحلیل‌گران امنیتی را کسب کند. از سوی دیگر، ماهیت فراگیر امنیت عمومی، که به خاطر انصاف به صفت «عمومی» پدید می‌آید، مانع از آن است که امتیاز «فراگیری» این گونه از امنیت نادیده گرفته شود. به نظر می‌رسد هرکدام از این نگرش‌ها که مبنای کار قرار گیرد مبین این حقیقت است که امنیت عمومی فرایند و یا کالایی حیاتی و پرارزش برای زندگی شهروندان محسوب می‌شود.

برخی صاحب‌نظران معتقدند که مفهوم امنیت عمومی، بر حفظ جان، مال و شئون زندگی افراد و مقابله با جرائم و آسیب‌های اجتماعی و نیز برقراری نظم و قانون دلالت می‌کند. جامعه‌ای که در آن احساس امنیت و آرامش نداشته باشند و ضریب امنیت عمومی آن از یک‌سوی به خاطر رشد جرائم مانند سرقت، قتل، تبهکاری، مواد مخدر و... و از سوی دیگر به سبب آسیب‌های اجتماعی چون اعتیاد، خودکشی، بی‌نظمی و قانون‌گریزی و... کاهش یابد، فضای عمومی افراد دچار آشفتگی و پریشانی خواهد شد و دل‌مشغولی اصلی آن‌ها مصون ماندن از چنین خطراتی است؛ زیرا افزایش جرائم اجتماعی، زندگی را برای آحاد جامعه غیرقابل پذیرش می‌کند. (شفیعی: ۱۳۸۵)

بنابراین بر پایه‌ی مباحث فوق، برای امنیت عمومی، تنظیم مناسبات زیر قابل ارائه است:

الف- تنظیم مناسبات ملت (شهروند)-دولت

ب- تنظیم مناسبات ملت (شهروند) با نهادهای اجتماعی

ج- تنظیم مناسبات بین شهروندی

همان‌طور که مشاهده می‌شود «شهروندان» رکن ثابت هر سه وجه امنیت عمومی به شمار می‌آیند. به همین دلیل تلاش برای جلب مشارکت عمومی مردم- به صورت مستقیم و غیرمستقیم- در دستور کار دولت مردان قرار دارد. (افتخاری: ۱۳۸۴: ۲۷-۲۴):

چارچوب نظری: جیمز کلمن، سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از منابعی می‌داند که در روابط خانواده و سازمان اجتماعی محلی وجود داشته و برای رشد اجتماعی یا شناختی یک کودک یا جوان مفیدند. به عقیده وی این منابع برای افراد مختلف متفاوت‌اند و می‌توانند امتیاز مهمی را برای توسعه سرمایه انسانی کودکان و جوانان ایجاد کنند. (colman, 1998: ۴۴: وی معتقد است سرمایه اجتماعی عبارت از ارزش آن جنبه از ساختار اجتماعی است که به‌عنوان منابعی در اختیار اعضاء یک گروه یا یک سازمان قرار می‌گیرد تا بتوانند به اهداف و منافع خود دست یابند. همچنین وی در نظریه خود، سرمایه انسانی را هدف غایی مطرح کرده و سرمایه اجتماعی را به‌عنوان ابزاری برای رسیدن به سرمایه انسانی قلمداد می‌کند و با استفاده از این مفهوم به دنبال شناخت نقش هنجارها و ارزش‌ها در داخل خانواده یا شبکه‌های اجتماعی بود تا از این طریق بتواند موجب تقویت سرمایه‌های انسانی شود.

رابرت پوتنام به‌عنوان یکی از نظریه‌پردازان حوزه سیاست، سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از ویژگی‌های زندگی اجتماعی نظیر شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد می‌داند که مشارکت‌کنندگان را قادر می‌سازد تا به شیوه‌ای مؤثرتر، اهداف مشترک خود را تعقیب کرده و در نهایت، با اتحاد مبتنی بر اعتماد و تعاون به اهداف خود نائل شوند. (Putnam, 1996: ۵۵). از نظر وی اعتماد و ارتباط متقابل اعضاء در شبکه به‌عنوان منابعی هستند که در کنش‌های اعضای جامعه موجود است و همین عناصر می‌توانند راه را برای نیل به منافع متقابل هموار نمایند و این منافع فراتر از سطح فردی و در سطح ملی مطرح می‌شود.

پیربوردیو، سرمایه اجتماعی را مجموعه منافع مادی یا معنوی می‌داند که به یک فرد یا گروه اجازه می‌دهد تا شبکه پایداری از روابط کم‌و‌بیش نهادینه شده بر اساس آشنایی و شناخت کامل را در اختیار داشته باشند. (bourdieu & wacquant, 1992: ۱۳۸۶: ۳۱). از نظر وی این شکل از سرمایه حاصل جمع منابع بالقوه و بالفعلی است که نتیجه مالکیت شبکه با دوامی از روابط نهادی شده بین افراد و به عبارت ساده‌تر عضویت در یک گروه است. از نظر وی این سرمایه در طول زمان و تلاش افراد جامعه به دست می‌آید و محصول نوعی سرمایه‌گذاری فردی یا جمعی، آگاهانه یا ناآگاهانه است که به دنبال تثبیت یا بازتولید روابط اجتماعی است که مستقیماً در کوتاه‌مدت یا بلندمدت قابل استفاده هستند. (شارع‌پور، ۱۳۸۳). به اعتقاد بوردیو، سرمایه می‌تواند در قالب سه شکل مختلف ظاهر شود: سرمایه اقتصادی که قابل تبدیل به پول بوده و در شکل حق مالکیت نهادینه می‌شود. سرمایه فرهنگی که تحت شرایط خاصی قابل تبدیل به سرمایه اقتصادی بوده و در شکل مدارج تحصیلی نهادینه می‌شود و بالاخره سرمایه اجتماعی که تحت شرایط خاصی قابل تبدیل به سرمایه اقتصادی بوده و ممکن است در شکل اصالت و شهرت نهادینه شود (همان منبع) بوردیو در تعریف خود علاوه بر معرفی اشکال مختلف سرمایه، این نکته را نیز خاطر نشان می‌سازد که تسلط هر شکلی به خصوصی از سرمایه در حوزه‌ای از یک جامعه در ارتباط مستقیم با خصوصیت آن حوزه اجتماعی قرار دارد. (gerhards, 1995:859)

به‌طور کلی نظریه‌های مربوط به سرمایه اجتماعی را می‌توان به دو گروه عمده تقسیم‌بندی نمود. (شارع‌پور، ۱۳۸۳)

الف) در گروه اول به تبعیت از پوتنام، سرمایه اجتماعی، پدیده‌ای فرهنگی تعریف می‌شود که نشان‌دهنده میزان اهمیت و توجه اعضای جامعه نسبت به امور مدنی بوده و بیانگر وجود هنجارهای اجتماعی مروج کنش جمعی و میزان اعتماد به نهادهای عمومی است. نتایج حاصل از تحقیق پوتنام در ایتالیا حاکی از این است که سرمایه اجتماعی در درازمدت انباشته می‌شود و ویژگی‌های یک کالای جمعی و عمومی را دارد.

ب) در گروه دوم، سرمایه اجتماعی با تبعیت از دیدگاه پیربوردیو، نوعی سرمایه‌گذاری افراد و سازمان‌ها در شبکه‌های اجتماعی تلقی می‌شود. در این معنا، سرمایه اجتماعی یک کالایی است که می‌تواند به سرمایه فرهنگی تبدیل شده و بیانگر پایگاه اجتماعی فرد و سازمان باشد. لذا اندوخته سرمایه اجتماعی فرد و سازمان بیانگر قدرت او در جامعه است. لازم به ذکر است کلمن نیز به

همین سیاق بر مزایای سرمایه اجتماعی برای فرد یا سازمان تأکید دارد. از نظر کلمن هنجار کنش متقابل بر سرمایه اجتماعی تأثیر دارد و سرمایه اجتماعی می‌تواند از طریق تسهیل کنش جمعی اثرات مثبت اقتصادی در سطح ملی داشته باشد.

در جمع‌بندی نظری بر اساس نظریات کلمن، پوتنام و بوردیو به‌ویژه در سطح ساختاری می‌توان گفت که در هر جامعه‌ای که سازمان‌ها (در این تحقیق پلیس) بتواند با تبیین جایگاه و نقش خود و ارائه شناخت و آگاهی به افراد جامعه در آن‌ها اعتماد به خود ایجاد کند در اجرای مأموریت‌ها و اهداف خود می‌تواند از ظرفیت مشارکتی جامعه بهره‌مند شود و این یعنی سرمایه اجتماعی که مأموریت‌های آن سازمان را تسهیل می‌نماید.

«توماس کارول»^۱ در کتاب خود تحت عنوان «سرمایه‌ی اجتماعی ظرفیت‌سازی محلی و کاهش فقر» ضمن ارائه تعریفی از مونتگومری^۲ به تعریف سرمایه‌ی اجتماعی از منظر جامعه‌شناسان و اقتصاددانان پرداخته است (Carrol, 2001: 1-7) از دیدگاه مونتگومری سرمایه‌ی اجتماعی ظرفیتی متراکم از گروه‌های اجتماعی، به‌منظور تشریح مساعی و کار با یکدیگر برای نیل به خیر مشترک است. از منظر جامعه‌شناسان، سرمایه‌ی اجتماعی یعنی اعتماد، به‌طور متقابل و دوطرفه در روابط اجتماعی است. سرمایه‌ی اجتماعی انباشتی است که اعضای گروه‌های اجتماعی مختلف را قادر می‌سازد که بیش از مراودات خانوادگی و طایفگی خود، به تفاوت‌ها احترام گذارند و همکاری متقابل را بیاموزند. اعتماد و دوستی متقابل در معنای جامعه‌شناختی آن اغلب به‌عنوان یک «آموزه‌ی اخلاقی» شناخته شده است. از منظر اقتصاددانان، بهترین فهم از سرمایه اجتماعی، بُعد نهادی معاملات، بازارها و قراردادهاست؛ که شیوه‌های روابط مطمئن، باثبات و آگاهی تسهیم یافته میان بازیگران را تعیین می‌کند و این مفهوم می‌تواند اثربخشی و کارایی منافع فردی و جمعی را افزایش دهد؛ وی همچنین به چند تعریف کاربردی سرمایه‌ی اجتماعی به شرح ذیل می‌پردازد:

- سرمایه‌ی اجتماعی یعنی اعتماد، دوجانبگی، و هنجارها و شبکه‌های مدنی پیوسته در یک جامعه که تسهیل‌کننده‌ی اقدامی هماهنگ به‌منظور دستیابی به اهداف مطلوب است. بدیهی است که سرمایه اجتماعی در تاریخ، سنت و فرهنگ ریشه دارد. برخلاف سرمایه انسانی یا سرمایه مادی، سرمایه اجتماعی با ساختار اجتماعی مرتبط و درگیر است.

¹ -Carrol

² -Montgomery

- اگر ما در جامعه‌ای با یک (رویکرد) همسایگی فعال در مراقبت و اعتماد به یکدیگر زندگی کنیم، صرف‌نظر از مشارکت و قابلیت اعتماد فردی‌مان از گشت‌های مراقبت همسایگی بهره‌مند خواهیم شد. به علت این مشخصات خیر عمومی، سرمایه اجتماعی پایین‌تر از ارزش خود تخمین زده می‌شود. یعنی سرمایه خصوصی را جذب نمی‌کند و اغلب یک محصول فرعی فعالیت‌های دیگر به حساب می‌آید.
- وقتی مردم در گروه‌ها یا جوامع، تعاملات تکرارشونده‌ای را انجام می‌دهند، احساس یکپارچگی، و اعتماد به یکدیگر کرده، هزینه‌های کامل تعامل، پایین‌تر از وقتی است که مردم از نقض اعتمادشان و پیمان‌شکنی حقوقشان می‌ترسند. این اعتمادی است که به تشریک مساعی داوطلبانه با غلبه بر معماهای اقدام جمعی منتهی می‌شود.
- سرمایه اجتماعی دارای گروه‌های رسمی و غیررسمی است. در این دیدگاه، ظهور یک ساختار نهادی مستقل، کلید تکوین سرمایه‌ی اجتماعی مبتنی بر قواعد و هنجارهای پذیرفته‌شده است. نهادها در هر سطحی بیش از تلاش‌های صرفاً فردی مؤثر هستند. نهادها به عنوان کانال‌های اقدام جمعی عمل می‌کنند که با منافع توزیع شده، مشروعیت زایی، و انتظارات تسهیم یافته تقویت شده‌اند. منافع حاصل از نهادها ناظر بر خیر عمومی و چیزهای دارای ارزش برای اشخاص، همان چیزی است که اقتصاددانان از آن به پیامدهای خارجی مثبت نام می‌برند...^۱
- سرمایه اجتماعی در بر دارنده‌ی مفاهیمی همچون آگاهی، اعتماد، مشارکت و روابط متقابل افراد و گروه‌ها و.... به معنای مجموعه سرمایه‌هایی است که هر عضو جامعه از طریق شبکه‌های ارتباطی مختلف چون خانواده، اقوام، دوستان، نهادهای اجتماعی و اقتصادی و آموزشی در اختیار داشته و یا به آن دسترسی دارد، که این سرمایه تسهیل‌کننده‌ی روابط اجتماعی و نحوه‌ی همزیستی افراد به سمت دستیابی به اهداف بر مبنای ارزش‌ها و معیارهای رایج مثبت در هر جامعه بوده و برای پیشبرد و بهبود عملکرد اقتصادی، اجتماعی و کیفیت کارکرد نهادهای جامعه، یک عامل ضروری به شمار می‌رود.

^۱ - تعاریف متعددی که از دیدگاه اندیشمندان مختلف گردآوری شده، در بخش ضمیمه برای مطالعه علاقمندان آمده است.

• عناصر سرمایه اجتماعی و امنیت عمومی

- **اعتماد و امنیت عمومی:** اعتماد عمومی مردم به سیستم امنیتی (سازمان پلیس و سیستم قضایی و...) در زمینه‌ی برقراری نظم عمومی و امنیت اجتماعی، به گسترش هویت مدنی سیستم امنیتی، یعنی مردمی بودن آن توجه دارد؛ و به هر میزان که این سیستم به سمت مردمی شدن و داشتن تعاملات گسترده‌تر با مردم حرکت کند؛ علاوه بر بالا رفتن راندمان و بهبود عملکرد آن، و کاهش هزینه‌های تأمین نظم و امنیت، زمینه‌های بیش‌تر جلب اعتماد عمومی نسبت به سیستم امنیتی را فراهم می‌آورد؛ به عبارتی، بین گسترش دامنه‌ی رویکرد جامعه‌محوری در انجام امور انتظامی و قضایی و افزایش سطح اعتماد عمومی نسبت به سیستم امنیتی، رابطه‌ای مستقیم وجود دارد. این امر می‌تواند دلایل مختلفی داشته باشد، یکی از مهم‌ترین دلایل، به این امر برمی‌گردد که از یک‌سو مردم احساس می‌کنند که نظم و امنیت به‌عنوان مقوله‌های اجتماعی و مردمی هستند تا دولتی؛ و در واقع این مردم هستند که از آثار تلاش سیستم امنیتی در برقراری نظم عمومی و امنیت اجتماعی مستقیماً بهره‌مند می‌شوند؛ از سویی دیگر همراه شدن این برداشت با درک این مطلب که فواید برقراری نظم و امنیت در جامعه مستقیماً به کلیه‌ی افراد جامعه برمی‌گردد و هم‌چنین مشاهده‌ی زحمات و تلاش‌های سیستم امنیتی در برقراری نظم عمومی و امنیت اجتماعی، خودبه‌خود موجب می‌شود تا آحاد مختلف مردم به این سیستم علاقه‌مند شده و اعتماد عمومی به آن جلب شود. در واقع وقتی مردم از نزدیک با زحمات و خدمات نهادهای تأمین امنیت عمومی در بخش‌های مختلف آشنا می‌شوند و صحت و سلامت این نهادها، در راه خدمت‌گزاری به آحاد مردم را از نزدیک مشاهده می‌کنند، در نتیجه اعتماد آن‌ها به این سازمان و کارکنان آن به‌مراتب بیشتر می‌شود. (وروائی: ۱۳۸۴: ۳۷-۳۶)
- کاکس با تأکید بر عامل اعتماد به‌عنوان شاخص ملی سرمایه اجتماعی در هر جامعه‌ای، این نکته را یادآور می‌شود که در صورت وجود اعتماد در میان افراد جامعه؛ ارتباط اعضای خانواده، دوستان و همسایگان، همکاران، بیماران، مراقبان بهداشت، هم‌گروه‌ها و اجتماعات، مؤثرتر می‌شود. در صورتی که فقدان اعتماد، با عدم پیروی از قوانین، رفتار ضداجتماعی، خودکشی، خشونت و سایر مشکلات اجتماعی همراه خواهد بود. او بر این اعتقاد بود که بسیار مشکل است که جماعتی بدون آن‌که اعتمادشان را جلب کرده باشیم

بتوانیم متقاعد کنیم که سبک زندگی سالم‌تری در پیش گیرند. از این رو گسترش شعاع اعتماد و همکاری اعضای یک جامعه، غنای سرمایه‌ی اجتماعی و به تبع آن کاهش اختلالات و نابسامانی‌های روانی و اجتماعی را در پی خواهد داشت (بهزاد؛ ۱۳۸۱: ۵۰).

- بسیاری بر این باورند که روابط بین‌المللی صلح‌آمیز به توفیق در کار «اعتمادسازی» بستگی دارد (تاج‌بخش؛ ۱۳۸۴: ۲۵). افزایش اعتماد بهره‌وری سازمان‌های خدماتی و تولیدی و مشروعیت حکومت‌ها را افزایش می‌دهد.

- **مشارکت و امنیت:** یکی از مؤلفه‌های امنیتی، همانا «مشارکت» است، مشارکت مردم در سیاست‌گذاری و اجرای برنامه‌های سیاسی، امنیتی کشور، نقش اساسی در ایجاد نظم و امنیت عمومی و به تبع امنیت ملی دارد. امروزه نظام‌های سیاسی می‌کوشند تا از مشارکت مردم در امور خود استفاده نمایند. از این رو، پلیس و سایر دستگاه‌های مسئول در امنیت عمومی برای جلب مشارکت مردم، باید از طریق یک ارتباط نزدیک و صمیمی با گروه‌ها و اقشار مختلف جامعه، توانایی و آمادگی خود را برای پاسخگویی به نیازهای امنیتی جامعه به اثبات برسانند و تسهیلات لازم را برای همکاری داوطلبانه‌ی افراد جامعه با آنان فراهم آورند. (لرنی؛ ۱۳۸۳: ۸۵)؛

- مشارکت مردم در امور حاکمیت در ابعاد مختلف یکی از موضوعات مهم در بحث امنیت عمومی است و به نظر می‌رسد که چنان چه مشارکت وجود نداشته باشد، امنیت عمومی سیر منفی خواهد داشت. مشارکت مردم در برقراری امنیت عمومی، از آگاهی و باور آن‌ها به قوانین و مقررات جامعه، آغاز و با عمل به این باورها، تداوم‌یافته و در پیشگیری از ارتکاب جرم و همکاری با نیروهای مسئول استقرار نظم و تأمین امنیت و آسایش عمومی پایان می‌پذیرد. مشارکت تنها همکاری و همسویی با حکومت نیست بلکه در مواردی طرح مطالبات نیز خود به‌نوعی مشارکت است. لذا گفته می‌شود که مشارکت‌های مردم، گاه با ارائه مطالبات به‌صورت صلح‌آمیز و آشتی‌گرا با دولت و قدرت حاکم میسر می‌گردد، در غیر این صورت مشارکت مفهوم خود را از دست می‌دهد.

- البته فعالیتی که در اکثر موارد به‌عنوان مشارکت تعبیر می‌شود، معمولاً در قوانین اساسی تبلور می‌یابند که از جهت تحقق مشارکت سیاسی شهروندان، برخی حقوق و آزادی‌ها را

برای افراد جامعه به رسمیت شناخته‌اند به نحوی که با وضع قوانین عادی و چگونگی اجرای آن‌ها، وظایف و مسئولیت‌های هر یک به طور دقیق‌تر مشخص شده‌اند.

• مشارکت موردنظر در سرمایه اجتماعی، هرچند که مشارکت سیاسی را نیز در برمی‌گیرد ولی بخش اعظم آن به انواع دیگری تبلور می‌یابد. این نوع مشارکت را می‌توان به تعبیری «احساس مسئولیت فعال در امور تعبیر نمود» که مردم با درک پدیده‌ها، نسبت به حل معضلات مشارکت می‌نمایند. برای نمونه در این زمینه می‌توان همکاری فعال مردم در کاهش مصرف آب و برق که این روزها از مشکلات کشور است و یا همکاری با مسئولین در موضوع زباله، ترافیک و موارد مشابه این چنینی، اشاره نمود. این قبیل مشارکت‌ها نه در قوانین اساسی و نه در قوانین عادی نیامده و کسی هم الزامی در این گونه مشارکت‌ها ندارد. مثلاً اگر کسی به جهت همکاری در امر ترافیک از ماشین شخصی استفاده نکرد مورد تقدیر قرار نمی‌گیرد و اگر استفاده کرد، مورد ایراد واقع نمی‌شود و یا در مصرف برق و... این مشارکت‌ها برگرفته از سرمایه اجتماعی مردم است که چنان چه مردم مشارکت جدی در این زمینه داشته باشند نشان از سرمایه اجتماعی بالای مردم است که دولت می‌تواند در شرایط نیاز از آن استفاده نموده و مانع از بروز بحران شود.

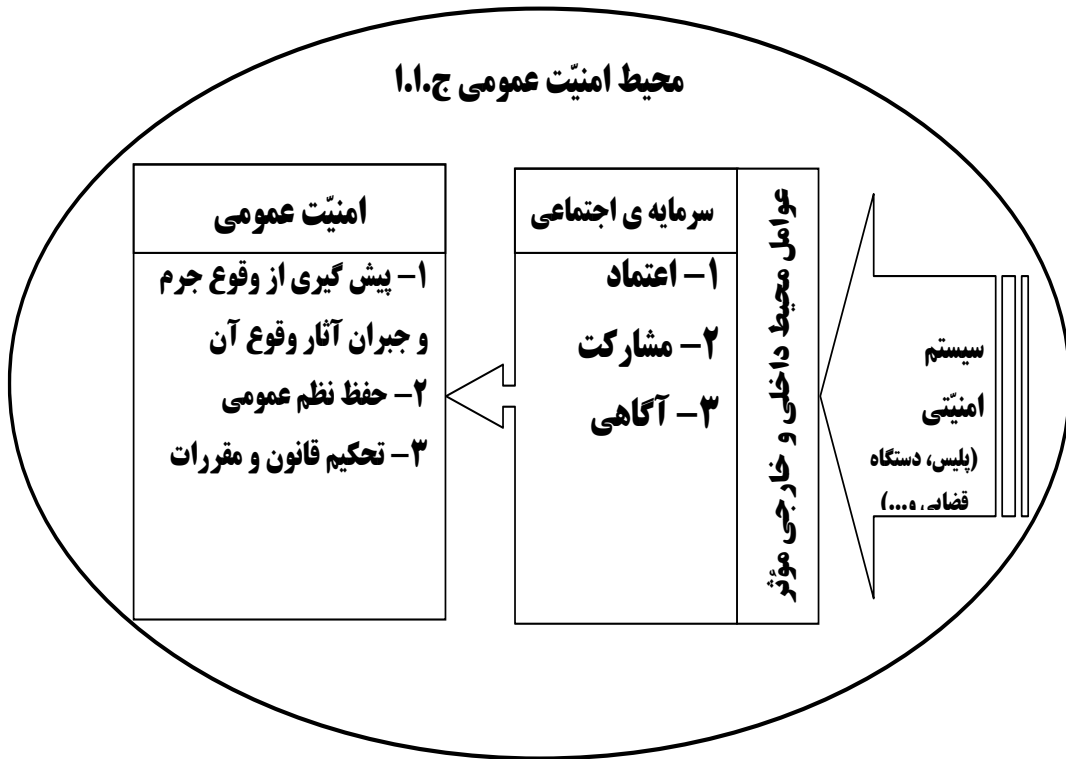
• صرف‌نظر از تأثیر مشارکت سیاسی و مشارکت اجتماعی متأثر از سرمایه اجتماعی، به‌طور کلی مشارکت اجتماعی می‌تواند جامعه را در ابعاد مختلف متأثر سازد، یکی از آن ابعاد امنیت عمومی است. مؤلفه امنیتی مشارکت یا به عبارتی نقش مشارکتی مردم در بعد امنیت نشان از توسعه‌یافتگی یک کشور است. به همین علت در کشورهای توسعه‌یافته مردم نقش امنیتی بالاتری برای خود قائل هستند.

• مشارکت اجتماعی به‌عنوان یکی از عناصر سرمایه اجتماعی یکی از مؤلفه‌های مهمی است که در شرایط خاص می‌تواند جامعه را از تنش‌ها و تعارضات خلاصی دهد و نسبت به تقویت امنیت عمومی کمک نماید. مقوله مشارکت موضوعی نیست که به‌صورت خودجوش در اجتماع ظاهر شود بلکه نیازمند به برنامه و هدایت اجتماعی دارد. هرچند که در موارد اضطراری مثل زلزله و سیل و موارد مشابه، مشارکت‌ها خودبه‌خود به وجود می‌آید، ولی واقع امر این است که این مشارکت‌های خودجوش، خیلی زود اثر خود را از

دست می‌دهند و نیازمندان به مشارکت را در شرایطی رها می‌کنند که به قول عوام دستشان به جایی نمی‌رسد.

• **آگاهی و امنیت:** «سطح تحصیلات و سواد» آحاد جامعه حداقل بستر آگاهی در جامعه محسوب می‌شود؛ اساساً عنصر آگاهی، یک ویژگی انحصاری نیست، بلکه دانشی است مشترک و مشاع که بنیان همدلی و همبستگی را محکم می‌سازد و رشته را در هم می‌تابد تا بتواند دستاویزی نیرومند برای «وحدت» و «امنیت» بشود. بی‌شک سیاست‌های امنیتی بدون درک مفهوم و مختصات «آگاهی» قابل اجرا نخواهد بود (لرنی: ۱۳۸۳: ۵۲) مبتنی بر بند ۱ و ۲ اصل ۳ قانون اساسی که اشعار دارد «بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه‌ی زمینه‌ها و ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی و...» باید منظور نظر مسئولین مربوطه قرار گیرد و از آن جا که یکی از رسالت‌های خطیر سیستم امنیتی از جمله پلیس، اهتمام در مقوله‌ی پیشگیری از وقوع جرم و بروز مفاسد، ارتقای سلامت اداری و اجتماعی و صیانت جامعه در برابر انحراف و بدعت‌ها و شبهات و تخریب سرمایه‌ها و ارزش‌هاست، بدون تردید رسانه‌ی ملی به‌عنوان رکن رکین مهندسی فکری و فرهنگی جامعه می‌تواند نقش ممتازی در این راستا ایفا نماید. افزایش آگاهی‌های عمومی جامعه نسبت به حقوق و تکالیف شهروندی، آشنایی جامعه با عوارض بزه و بزهکاری و مصادیق آن به منظور صیانت از ابتلای جامعه به آسیب‌های اجتماعی، اطلاع‌رسانی دقیق، هدفمند و به‌موقع در زمینه ارتقای دانش حقوقی و قضائی جامعه، فرهنگ‌سازی و بسترسازی برای ارتقای امنیت و سلامت اجتماعی و نظم عمومی و... از جمله‌ی این بایدهای فراروی پلیس و رسانه ملی است که برای تحقق این اهداف تشریک مساعی سازمان پلیس و صدا و سیما ضروری می‌نماید.

محیط امنیّت عمومی ج.ا.ا

یافته های تحقیق:

۱- تهیه ماتریس های ارزیابی عوامل داخلی و خارجی با توجه به اقدامات انجام گرفته در بخش دوم ماتریس های IFE و EFE به شرح زیر تشکیل گردید.

۱-۱- ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (قوت ها و ضعف ها)

این ماتریس شامل ۱۸ عامل محیطی، ۸ عامل قوت و ۱۰ عامل ضعف (مطابق جدول) تشکیل

شد:

ماتریس ارزیابی عوامل داخلی IFE (قوت‌ها و ضعف‌ها)				
امتیاز حاصل ضرب درصد در رتبه	میانگین رتبه	ضریب اهمیت درصد (۰-۱۰۰٪)	میانگین اهمیت (۱-۹)	عوامل داخلی (ضعف)
۰,۱۸	۲,۷۸	۶,۴۹	۸,۶۳	فساد در سازمان‌های امنیتی (پلیس، قوه قضائیه و...) سبب بی‌اعتمادی عمومی به این سازمان‌ها و ناکارایی آنان در تأمین امنیت می‌شود
۰,۱۵	۲,۵۶	۵,۷۱	۷,۵۹	عدم تنقیح قوانین، مقررات و آیین‌نامه‌های ناظر به امنیت سبب سوءاستفاده و کاهش اعتماد عمومی و در نتیجه کاهش امنیت می‌شود
۰,۱۸	۳,۰۴	۶,۰۴	۸,۰۴	اطاله‌ی رسیدگی به پرونده‌ها در سیستم‌های امنیتی باعث پایین آمدن اعتماد عمومی و کاهش امنیت می‌شود
۰,۱۴	۲,۶۳	۵,۲۶	۷	رسانه‌ای شدن اختلافات بین بخش‌های مختلف نظام، سبب بدبینی، بی‌اعتماد و کاهش سطح امنیت عمومی می‌گردد
۰,۱۵	۲,۶۷	۵,۵۴	۷,۳۷	ضعف در بهره‌گیری از روش‌های حرفه‌ای مدیریت افکار عمومی در مقاطع موردنیاز، باعث کاهش اعتماد و در نتیجه کاهش مشارکت در تأمین امنیت عمومی می‌گردد
۰,۱۴	۲,۴۸	۵,۷۱	۷,۵۹	ضعف اعتقاد کارگزاران امنیتی به نقش مشارکت مردمی در تأمین امنیت سبب کاهش مشارکت عمومی در تأمین امنیت می‌گردد
۰,۱۴	۲,۷	۵,۲۱	۶,۹۳	بی‌ثباتی مدیریتی و جابه‌جایی سریع مدیران، باعث کاهش اعتماد عمومی و در نتیجه عدم مشارکت آنان در تأمین امنیت می‌گردد
۰,۱۴	۲,۷	۵,۲۱	۶,۹۳	ضعف فضای مشارکت بین سازمانی (سلسله‌مراتبی و هم‌عرض)، در سیستم‌های امنیتی باعث کاهش اعتماد عمومی به این سیستم‌ها و در نتیجه عدم مشارکت در تأمین امنیت می‌گردد
۰,۱۶	۲,۷	۵,۸۸	۷,۸۱	ضعف در پاسخگویی به مطالبات قانونی و اساسی شهروندان از سوی دولت باعث کاهش اعتماد و مشارکت و در نتیجه کاهش امنیت عمومی می‌گردد
۰,۱۵	۲,۵۹	۵,۶۵	۷,۵۲	ضعف برنامه‌های راهبردی امنیتی و نارسایی در کنترل و اجرای آن در سیستم‌های مولد امنیت، سبب عدم استفاده بهینه از سرمایه‌های اجتماعی در تأمین امنیت عمومی می‌گردد
عوامل داخلی (قوت)				
۰,۱۵	۲,۵۹	۵,۷۶	۷,۶۷	نظارت همگانی بر رفتار مأمورین امنیتی، اعتماد مردم نسبت به سیستم امنیتی را افزایش می‌دهد

♦ راهبردهای نقش سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت اجتماعی ♦ ۱۶۹

۰,۱۴	۲,۵۶	۵,۶۰	۷,۴۴	برنامه‌های تولیدی صداوسیما جهت افزایش اعتماد، آگاهی و مشارکت شهروندان در راستای اعتماد به نهادهای مولد امنیت و تقویت امنیت عمومی مؤثر است
۰,۱۳	۲,۳۷	۵,۳۷	۷,۱۵	ظرفیت‌های قانونی و نهادی ج.ا. برای جذب و جلب مشارکت عمومی در امنیت کارآمد است
۰,۱۶	۲,۸۵	۵,۷۱	۷,۵۹	فراگیری جغرافیایی پایگاه‌های بسیج، امکان مشارکت عمومی در امنیت را فراهم می‌کند
۰,۱۴	۲,۴۸	۵,۷۱	۷,۵۹	رویکرد دولت به توسعه هم‌هنگ شهرها و روستاها هم‌زمان با رشد کلان شهرها در افزایش مشارکت مردم در امور امنیتی مؤثر است
۰,۱۳	۲,۴۱	۵,۲۶	۷	وجود زمینه، بستر و ظرفیت مناسب برای اطلاع‌رسانی اقدامات امنیتی باعث افزایش مشارکت مردم در امنیت می‌شود
۰,۱۲	۲,۳	۵,۰۴	۶,۷	ظرفیت‌های آموزشی موجود در آگاه نمودن مردم نسبت به قوانین سبب افزایش مشارکت آنان در امور امنیتی شده است
۰,۱۲	۲,۲۶	۵,۲۱	۶,۹۳	امکان نقد و بررسی سیاست‌های دولتی در رسانه‌های عمومی باعث آگاهی مردم و مشارکت در امنیت عمومی می‌شود
۲/۶۱		%۱۰۰		نمره نهایی

در اینجا برای نمونه نحوه محاسبات امتیاز یک عامل قوت و یک عامل ضعف ارائه می‌گردد:

الف - قوت

امتیاز هر عامل به صورت ذیل محاسبه می‌شود: به عنوان مثال درصد اهمیت عاملی مانند " نظارت همگانی بر رفتار مأمورین امنیتی، اعتماد مردم نسبت به سیستم امنیتی را افزایش می‌دهد " * میانگین رتبه همین عامل = امتیاز کل هر عامل به دست می‌آید.

$$\text{به عبارتی دیگر } 0.15 = (2.59 * 5.76) / 100$$

ب - ضعف

امتیاز هر عامل به صورت ذیل محاسبه می‌شود: به عنوان مثال درصد اهمیت عاملی مانند " فساد در سازمان‌های امنیتی (پلیس، قوه قضائیه و...) سبب بی‌اعتمادی عمومی به این سازمان‌ها و ناکارایی آنان در تأمین امنیت می‌شود " * میانگین رتبه همین عامل = امتیاز کل هر عامل به دست می‌آید.

$$\text{به عبارتی دیگر } 0.18 = (2.78 * 6.49) / 100$$

← راهبردهای نقش سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت اجتماعی ۱۷۰♦

جمع امتیازات کلیه عوامل در محیط داخلی برابر با: ۲/۶۱ شد که نمره نهایی جدول IFE است.

همان‌گونه که در بالا هم اشاره شد این عدد در تشکیل ماتریس IE و تعیین رویکرد راهبردها مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۲-۱- ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها)

ماتریس ارزیابی عوامل خارجی EFE نیز مطابق مراحل که در قبل به آن اشاره شد شامل ۱۴ عامل محیطی (۷ فرصت و ۷ تهدید) مطابق جدول بعدی تشکیل گردید

ماتریس ارزیابی عوامل خارجی					
امتیاز حاصلضرب	درصد درجه	میانگین رتبه	ضریب اهمیت درصد (۰-۱۰۰٪)	میانگین اهمیت (۱-۹)	عوامل خارجی (تهدید)
۰,۱۹	۲,۸۹	۶,۷۲	۶,۸۵	کاهش صداقت و روراستی در روابط بین شهروندان باعث کاهش اعتماد و تقلیل امنیت عمومی می‌شود	
۰,۲۲	۲,۹۶	۷,۵۹	۷,۷۴	ویژگی نظم‌پذیری دیرهنگام شهروندان از بُعد فرهنگی موجب صرف هزینه‌های بیشتری در راستای مشارکت آنان در امنیت عمومی می‌گردد	
۰,۱۵	۲,۴۴	۵,۹۹	۶,۱۱	افزایش تمیزه شدن در کلان شهرها و کاهش انسجام اجتماعی باعث کاهش مشارکت عمومی و امنیت می‌شود	
۰,۲۱	۲,۹۳	۷,۳۰	۷,۴۴	افزایش تعداد بزهکاران به‌ویژه معتادین سبب کاهش ظرفیت مشارکت در موضوعات امنیتی می‌گردد	
۰,۱۶	۲,۴۴	۶,۷۲	۶,۸۵	سوءاستفاده از تنوع قومی-مذهبی در کشور توسط دولت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای و تشدید آن، موجب واگرایی شده و بر میزان اعتماد و مشارکت شهروندان تأثیر منفی دارد	
۰,۲۲	۲,۹۳	۷,۵۲	۷,۶۷	افزایش احساس بی‌عدالتی در جامعه سبب کاهش اعتماد و انگیزه‌های مشارکت امنیتی می‌شود	
۰,۲۳	۲,۸۹	۷,۸۱	۷,۹۶	افزایش سطوح تماس فرهنگی و گسترش بهره‌برداری شهروندان از وسائل ارتباط جمعی فرامرزی (ایترنت و ماهواره و...) با تغییر در سطح آگاهی‌ها، سبب بالا رفتن انتظارات، سست شدن بنیان فرهنگی و اعتقادی مردم، موجب	

کاهش اعتماد به دولت و مشارکت امنیتی می‌گردد				
نقاط فرصت				
۰,۱۹	۲,۵۶	۷,۵۲	۷,۶۷	وجود اعتماد به ریش سفیدان، پیشکسوتان یا معتمدین محلی در حل و فصل اختلافات باعث افزایش امنیت می‌شود
۰,۱۶	۲,۲۶	۷,۳۰	۷,۴۴	نقش مراجع عظام تقلید و روحانیت در آگاهی بخشی به مردم به افزایش مشارکت عمومی در تأمین امنیت عمومی منجر می‌شود
۰,۱۴	۲,۲۲	۶,۵۰	۶,۶۳	امکان تشکیل و بهره‌گیری از سمن‌های (سازمان‌های مردم‌نهاد) امنیتی در راستای افزایش مشارکت مردم در تولید امنیت وجود دارد
۰,۱۸	۲,۵۹	۶,۸۳	۶,۹۶	مراسم و مناسبت‌های مذهبی و اجتماعی از طریق افزایش آگاهی اجتماعی و کاهش انگیزه‌ی جرم باعث تقویت امنیت می‌شود
۰,۲۰	۲,۷۴	۷,۳۷	۷,۵۲	مطبوعات (غیردولتی) با افزایش آگاهی عمومی نسبت به جرائم و ناامنی، باعث افزایش هوشیاری و ضریب امنیت در برابر جرائم می‌شوند
۰,۲۵	۳,۰۷	۸,۱۰	۸,۲۶	توسعه‌ی سطح تحصیلات و سواد در کشور، از طریق افزایش آگاهی جامعه، امنیت را افزایش می‌دهد
۰,۱۸	۲,۵۹	۶,۹۴	۷,۰۷	پیوندهای عاطفی خانوادگی و خویشاوندی و وجود حس همدلی و هم‌دردی و روحیه‌ی فداکاری در اجتماع باعث افزایش اعتماد و مشارکت مردم در تأمین امنیت می‌گردد
۲/۷۰		۱۰۰		نمره نهایی

در اینجا نیز برای آشنایی از روند محاسبات نحوه محاسبات در یک عامل تهدید و در یک عامل فرصت ارائه می‌گردد.

الف- تهدید:

امتیاز هر عامل به صورت ذیل محاسبه می‌شود: به عنوان مثال درصد اهمیت عاملی مانند " کاهش صداقت و روراستی در روابط بین شهروندان باعث کاهش اعتماد و تقلیل امنیت عمومی می‌شود " * میانگین رتبه همین عامل = امتیاز کل هر عامل به دست می‌آید.

$$\text{به عبارتی دیگر } 0.19 = (۱۰۰ / ۲,۸۹) * 6.72$$

ب- فرصت

امتیاز هر عامل به صورت ذیل محاسبه می‌شود: به عنوان مثال درصد اهمیت عاملی مانند " وجود اعتماد به ریش سفیدان، پیشکسوتان یا معتمدین محلی در حل و فصل اختلافات باعث

➤ راهبردهای نقش سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت اجتماعی ۱۷۲۵

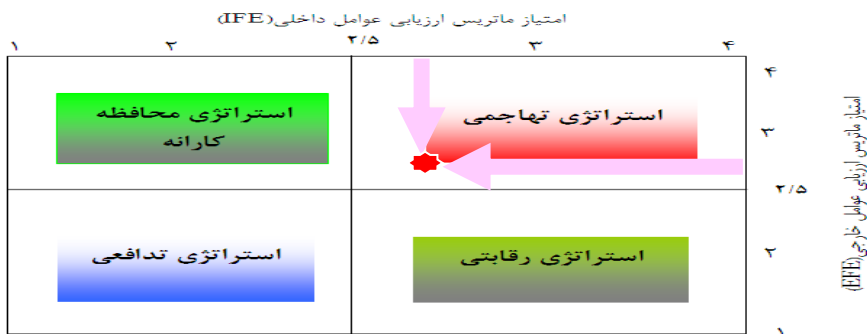
افزایش امنیت می شود “ * میانگین رتبه همین عامل = امتیاز کل هر عامل به دست میاید.

$$0.19 = (2,56 * 7,52) / 100$$

جمع امتیازات در محیط خارجی نمره نهایی را شکل می دهد. همان گونه که در بالا هم اشاره شد این عدد در محیط خارجی برابر با ۲ / ۷۰ است.

۲- تجزیه و تحلیل نتایج و ارائه راهبردهای مناسب برای مقابله با تهدیدات

براساس نتایج به دست آمده در مرحله ی ارزیابی عوامل داخلی و خارجی در این پژوهش می توان ماتریس های IE را به شرح ذیل تهیه نمود.

براساس نمودار فوق وضعیت کنونی کشور از نظر رویکرد راهبردهای نقش سرمایه ی اجتماعی در امنیت عمومی در ناحیه تهاجمی و نزدیک به مرکز قرار گرفته است و می بایست راهبردهایی را در اولویت قرار داد که منجر به توسعه و گسترش دامنه بهره گیری از سرمایه های اجتماعی و تأمین امنیت در کشور می شوند.

با توجه اینکه نقطه به دست آمده در ماتریس IE در ناحیه تهاجمی^۱ و نزدیک به مرکز قرار می گیرد با اطمینان می توان گفت موقعیت کشور تهاجمی اما از سوی دیگر سیستم امنیتی و انتظامی در کشور می تواند از سیاست های تهاجمی و یا تلفیقی (تهاجمی - تدافعی) نیز استفاده کند. اما رویکرد اصلی را می توان در راهبردهای تهاجمی تبیین نمود. به عبارت دیگر در راهبردهای تلفیقی مدیریت امنیتی و انتظامی کشور می تواند با استفاده از قوت های خود و فرصت های محیطی به

۱- ناحیه تهاجمی به ناحیه ای گفته میشود که در آن فرصتها و قوتها نسبت به تهدیدات و ضعفها افزون تر و برجسته تر هستند. ناحیه تدافعی به ناحیه ای گفته میشود که در آن تهدیدات و ضعفها نسبت به فرصتها و قوتها افزون تر و برجسته تر هستند و همینطور در مورد نواحی رقابتی و محافظه کارانه قابل تعمیم است.

دنبال گسترش استفاده از سرمایه‌های اجتماعی باشد و از سوی دیگر ضعف‌های خود را برطرف نموده و تلاش نماید در دام و تله تهدیدات آن گرفتار نشود. آنچه در این تحقیق مورد توجه قرار گرفت تدوین راهبردهایی بود که به گسترش استفاده از سرمایه‌های اجتماعی بیشتر گرایش داشت.

- راهبردهای حاصله بر اساس اولویت :

۱- توسعه‌ی مشارکت مردمی در امنیت عمومی، از طریق ایجاد، توسعه یا تقویت سمن‌ها یا تشکل‌های با کارکرد امنیت عمومی به همراه ایجاد مشوق‌های مادی و معنوی و برجسته نمودن مشارکت امنیتی افراد از طریق سازوکارهای رسانه‌های عمومی (مانند سمن یا شهروند برگزیده در حوزه‌ی امنیت عمومی) و به‌کارگیری سازوکارهای موجود در نیروی مقاومت بسیج

۲- ارتقاء و توسعه‌ی آگاهی‌های مردم به‌ویژه گروه‌های مرجع به‌منظور تقویت همکاری آنان در راستای ارتقای امنیت عمومی از طریق تولید کالاها و محصولات فرهنگی و فعالیت‌های مختلف هنری، (مانند ساخت فیلم، کلیپ‌های جذاب هنری، هشدارهای سوءاستفاده از آنان مانند توزیع سی دی شخصی هنرپیشگان...) توسط رسانه‌های عمومی و... در اماکن خاص و زمان معین (مانند به‌کارگیری سازوکارهای موجود در شهرداری‌ها اعم از فرهنگسراها، محیط بوستان‌ها، معابر عمومی، بروشورهای آگاه‌سازی در وسائط نقلیه عمومی و...)

۳- افزایش آگاهی اقشار مردم و توسعه‌ی مشارکت آنان در راستای ارتقای امنیت عمومی و مدیریت افکار عمومی، اطلاع‌رسانی شفاف و به‌موقع توسط رسانه‌های عمومی (جلوگیری از آثار مخرب شایعات و...) با استفاده از تجمعات عمومی از طریق بهره‌برداری هدفمند از ظرفیت مناسبت‌های ویژه (مانند نمازهای جمعه و جماعات و اعیاد مذهبی، مراسم شب‌های احیا، مراسم برگزاری ادعیه خاص، هفته‌ی پلیس، هفته‌ی بسیج، هفته‌ی دفاع مقدس، هفته‌ی امر به معروف و نهی از منکر، تعطیلات عید نوروز، ایام بازگشایی مدارس و...)

۴- توسعه‌ی مشارکت مردم در امنیت محله‌ای از طریق برقراری ارتباط دوسویه بین ساکنین محله و نهادهای امنیتی (استفاده از معتمدین محلی، راه‌اندازی سایت‌ها و وبلاگ‌های محلی، روش‌های نوین ارتباط آنلاین با نهادهای امنیتی و...) توسعه‌ی ارتباط و تعامل مردم با سازمان پلیس از طریق فن‌آوری‌های متنوع ارتباطاتی به شکل اختصاصی مانند نصب دیتاستر مشترک در سازمان‌های مسئول امنیت و استفاده مشترک از آن‌ها برای همسویی اهداف، به‌منظور توسعه‌ی تقویت مکانیزم‌های نظارت مؤثر مردم بر دستگاه‌های مسئول امنیت عمومی (دولت پاسخ‌گو و...)

۵- جامعه‌پذیری امنیتی و نهادینه‌سازی مشارکت مردم در تأمین امنیت عمومی از طریق

♦ راهبردهای نقش سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت اجتماعی ♦ ۱۷۴

آموزش‌های برنامه‌ریزی‌شده و ارتقای آگاهی‌های امنیتی از سنین کودکی و برگزاری دوره‌های آموزشی خاص در دوره‌های حرفه‌ای توسط صداوسیما

۶- افزایش اعتماد عمومی در راستای تقویت امنیت از طریق ارائه تضمین حقوقی و قانونی به مشارکت‌کنندگان در امنیت

۷- هدفمندسازی و تقویت اثربخشی بهره‌برداری از سرمایه‌ی اجتماعی از طریق تدوین راهبرد کلان امنیتی توسط شورای عالی امنیت ملی

۸- تقویت عملی و تبلیغاتی وجهی نهادهای امنیتی با هدف افزایش تعامل اجتماعی مردم از طریق سازوکارهای گوناگون مانند تصویرسازی مثبت و نشان دادن اثربخشی تعامل و مشارکت مردم در امنیت عمومی توسط پلیس

۹- توجه به ارزش مشتری‌مداری و نقش مشارکت‌های مردمی در امنیت عمومی در فرهنگ سازمانی نهادهای مسئول امنیتی (تبیین و تغییر فرهنگ سازمانی نیروهای مسئول امنیت در اهمیت دادن به مردم و استفاده از سرمایه‌های اجتماعی)

۱۰- اسطوره‌سازی و قهرمان‌پروری از سمن‌ها، افراد فعال و مشارکت‌کنندگان در تولید امنیت عمومی و اهدای نشان‌های ویژه دولتی به آنان

۱۱- تحدید و کاهش تقاضاهای امنیتی عرضه‌شده به سازمان‌های امنیت عمومی از طریق تقویت نهادهای مدنی حل اختلاف (مانند شورای حل اختلاف و...)

منابع:

- ۱- فرمایشات و بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)
- ۲- بهزاد، داود (۱۳۸۱)، «سرمایه اجتماعی بستری برای ارتقای سلامت روان»، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۶، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، تهران.
- ۳- بیات، بهرام و امیری، عبدالرضا؛ گزارش اجتماعی: تهدیدات نرم آمریکا و راهبردهای مقابله با آن؛ معاونت اجتماعی و ارشاد ناجا، اداره کل مطالعات اجتماعی
- ۴- پوتنام، رابرت (۱۳۸۰)، "دموکراسی و سنت‌های مدنی (تجربه ایتالیا و درس‌هایی برای کشورهای در حال گذار" محمدتقی دل‌فروز، چاپ اول تهران، دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور
- ۵- شارع‌پور، محمود (۱۳۸۵)، "ابعاد و کارکردهای سرمایه‌ی اجتماعی و پیامدهای حاصل از فرسایش آن" چاپ سوم، تهران، انتشارات دانشگاه پیام نور
- ۶- شارع‌پور، محمود (۱۳۸۰)؛ فرسایش سرمایه‌ی اجتماعی و پیامدهای آن؛ کتاب‌نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، شماره ۳؛ ناشر مؤسسه نشر کلمه و انجمن جامعه‌شناسی ایران؛ تهران
- ۷- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۵)؛ پایان نظم (سرمایه‌ی اجتماعی و حفظ آن)؛ ترجمه‌ی غلامعباس توسلی؛ تهران: حکایت قلم زرین، چاپ دوم
- ۸- فیروزآبادی، سید احمد (۱۳۸۴)، «بررسی سرمایه‌ی اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در شهر تهران»، پایان‌نامه دکترا، دانشکده علوم اجتماعی تهران
- ۹- قالیباف، محمدباقر. (۱۳۸۴) «تحلیل سیستمی امنیت اجتماعی و راهبردهای مدیریت آن» مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، انتشارات گلپونه
- ۱۰- عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۸۴)؛ فقه سیاسی (مبانی حقوق عمومی در اسلام)، ج ۷، تهران: امیرکبیر
- ۱۱- کلمن، جیمز (۱۳۷۷)، «بنیاد نظریه اجتماعی» منوچهر صبوری، چاپ اول، تهران، نشر نی
- ۱۲- لرنی، منوچهر (۱۳۸۳)؛ «امنیت ملی و دفاع از ارزش‌ها»؛ تهران: سازمان عقیدتی سیاسی ناجا، چاپ اول
- ۱۳- لرنی، منوچهر (۱۳۸۳)؛ آسیب‌شناسی امنیت؛ تهران: پیام پویا، چاپ اول
- ۱۴- لرنی، منوچهر (۱۳۸۴)؛ جامعه‌شناسی امنیت؛ انتشارات رامین؛ تهران

راهبردهای نقش سرمایه اجتماعی در تحکیم امنیت اجتماعی ♦ ۱۷۶

۱۵- نصری، قدیر (۱۳۸۱)؛ «معنا و ارکان جامعه‌شناسی امنیت»؛ فصلنامه‌ی راهبرد؛ ش ۲۶؛ تهران:

مرکز تحقیقات استراتژیک

۱۶- وروایی، اکبر (۱۳۸۴)؛ پلیس جامعه‌محور (مطالعه‌ی تطبیقی شیوه‌های جلب مشارکت مردمی

در تأمین نظم عمومی و امنیت اجتماعی)؛ تهران: سازمان عقیدتی سیاسی نیروی انتظامی؛

معاونت سیاسی

۱۷- مبارکی، محمد. (۱۳۸۳) «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و جرم»